

کتابخانه آموزشی : آینده ، نقش‌ها ، انتظارات

* نجمه باقریان

دانشجوی کارشناسی کتابداری دانشگاه قم

nj_bagherian@yahoo.com

چکیده

موفقیت، نوآوری‌ها و دگرگونی‌های نظام‌های جدید آموزش و پرورش مستلزم پیوستگی دایمی برنامه‌های آنها با کتابخانه است. این مقاله به بررسی جایگاه و نقش کتابخانه آموزشی در زمینه آموزش سواد اطلاعاتی به دانش‌آموزان، پرورش افراد محقق، ایجاد عادت به مطالعه و... می‌پردازد.

کلیدواژه

کتابخانه آموزشی، مدرسه، سواد اطلاعاتی، تولید علمی، مرکز یادگیری

مقدمه

امروزه با روند تعلیم و تربیت جدید، کتابخانه‌های آموزشی از ابزارهای ضروری تدریس به شمار می‌آیند.

از آغاز قرن بیستم، دگرگونی‌هایی در کتابخانه‌های آموزشی به وجود آمد. نظریات جدید در باب تعلیم و تربیت، لذت خواندن، تأکید بر اصل دانش آموز محوری به اعتبار وجودی کتابخانه‌های آموزشی بسیار افزود. (۹: ۱۰۶) اکنون دنیای صنعتی غرب اهمیت بسیار زیادی برای کتابخانه‌های آموزشی خود قائل است. به همین جهت آن را «مرکز یادگیری»، «مرکز منابع اطلاعاتی» می‌نامند. آنها مرتباً برای پویایی کتابخانه‌های آموزشی سرمایه‌گذاری می‌کنند، چرا که بر این باورند که این سرمایه‌ها به چرخه اقتصاد و تولید کشور باز می‌گردند و موجب توسعه پایدار و همه‌جانبه می‌شوند. (۹: ۱۰۷)

وجه تمایز عصر نوین با اعصار پیشین، پیشرفت عظیم و مداوم آموزش و پرورش است و در این زمینه باید مقام

معلم‌ان با استفاده از کتابخانه می‌توانند جهت تکمیل تدریس خویش بهره‌جویند و زمینه‌ساز خلاقیت و ابتکار دانش‌آموزان شوند. استفاده مداوم و مستمر از کتابخانه باعث می‌شود که توانایی‌های فردی و درک اجتماعی دانش‌آموزان ارتقاء یابد. امروزه نقش کتابخانه‌های آموزشی در گسترش مفهوم آموزش و غنا بخشیدن به محتوی، حقیقتی شناخته شده است. هیچ برنامه آموزشی را کامل نمی‌دانند مگر آنکه علاوه بر کتابهای درسی از مجموعه کتابهای مناسب نیز سود جویند. همین مجموعه است که دانش‌آموزان را از تنگناهای مفاهیم کتابهای درسی آزاد می‌کند، آموخته‌های او را گسترش می‌دهد و به دانش کلی و آگاهی عمومی او غنا می‌بخشد. (۴۲:۹) تأثیر کتابخانه‌های آموزشی باید به بهبود، اثر بخشی و کارایی و نقش اساسی نیروی انسانی ماهر در جامعه منجر شود، زیرا یکی از کارآترین ابزارهای آموزشی برای رفع نیازهای اساسی یادگیری، شکل‌گیری مهارتها، پیشرفت علمی، حفاظت و توسعه فرهنگ ملی شمرده می‌شود. (۴۲:۹) دستیابی و بازیابی آسان طیف وسیع اطلاعات که امروزه آن را مهم‌ترین شاخص‌های توسعه می‌دانند، نیازمند برقراری نظام آموزشی ای است که دارای تجهیزات و امکانات و ابزارهای کارآمد باشد تا موجب کسب مهارتها و ارتقاء سطح علمی معلمان و دانش‌آموزان گردد. (۳۹:۹) از جمله مهم‌ترین ابزارهای آموزشی، پرورشی و پژوهشی کتابخانه‌های آموزشی هستند، زیرا تحقیقات نشان داده است که آن چه باعث بارور شدن استعدادها می‌شود، تنها ارائه اطلاعات، میزان و محتوای آنها نیست، بلکه نکته اصلی در نحوه ارائه و کاربرد آنهاست. (۳۹:۹) کتابخانه آموزشی می‌تواند عامل بسیار مؤثری در فرآیند چگونه آموختن و شیوه یادگیری نزد دانش‌آموز باشد، زیرا در فراگیری و انتقال مفاهیم عمیق درسی نقشی حیاتی دارد. (۴۰:۹) دانش‌آموز به کمک منابع مناسب و غنی کتابخانه آموزشی، نه تنها جنبه‌های نظری درس را فرا می‌گیرد، بلکه به عمق مفاهیم درسی به خوبی پی می‌برد.

درک عمیق موضوعات که به مدد کتابخانه آموزشی و منابع آن میسر می‌شود، موجب وجد و شغف دانش‌آموزان شده و انگیزه بیشتر برای یادگیری، مطالعه و پژوهش هدفدار را سبب گردد. (۴۰:۹) آموزش و اشاعه دانش، بنیانی‌ترین کارکرد کتابخانه آموزشی به شمار می‌آید.

کرایست معتقد است اساساً دلیل در نظر گرفتن آموزش

کتابخانه در برابر سایر نهادهای اجتماعی بویژه نهادهای آموزشی مهم در نظر گرفته شود. آموزش یک سویه که صرفاً بر حفظ و یادگیری چند کتاب محدود درسی تکیه می‌کند، انسان‌های تک بعدی می‌سازد که باعث می‌شود آنها در جامعه متحول امروزی از ایفای نقش سازنده بازمانند و درگیر مسائل و مشکلات اجتماعی همواره نگرشی منفعل، تأثیر پذیر و بی‌شکل داشته باشند. به همین سبب متخصصین آموزشی هیچ برنامه آموزشی را کامل نمی‌دانند مگر اینکه جز کتابهای درسی از مجموعه کتابهای مناسب و کتابخانه نیز استفاده شود. (۳۶:۳) کشورهای جهان سال‌هاست که روش یک کتابی را از نظام آموزشی خود حذف کرده‌اند و راه استفاده از مواد خواندنی مکمل را به منظور تکمیل برنامه‌های درسی، به دانش‌آموزان نشان می‌دهند و معتقدند که ذهن کنجکاو و جوینده دانش‌آموزان سئوالات بیشماری را درباره وجود خویش و محیط اطراف مطرح می‌کند که هرگز کتابهای درسی و معلمان نمی‌توانند به همه آنها پاسخ دهند، از این جا لزوم استفاده از کتاب و کتابخانه در آموزشگاهها آشکار می‌شود. (۳۷:۳) تأسیس و گسترش کتابخانه‌های آموزشی نسل آینده را برای رویارویی با این واقعیت آشنا می‌سازد که کسب دانش و سهیم شدن در رشد علمی نوع بشر، منوط به استفاده مؤثر و کارآمد از گنجینه‌ای است که کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی آن را عرضه می‌کنند. (۲۲۰:۵) امروزه آموزش به شکل یک خط مستقیم که در یک طرف آن معلم و در طرف دیگر آن دانش‌آموز قرار گرفته باشد معنی ندارد، بلکه مثلثی است که رؤس آن را دانش‌آموز، معلم و کتابخانه تشکیل می‌دهند و برای بررسی در مورد نحوه کار هر رأس، لازم است فعالیت و روش‌های رؤس دیگر در ارتباط تعاملی مطالعه شود. به راستی که جمله «انقلاب آموزشی را باید از کتابخانه شروع کرد» بامعنی و پر محتوا است.

امروزه تأکید بیشتر بر خودآموزی دانش‌آموزان است تا آموزش آنها، و به همین دلیل است که کتابخانه‌های آموزشی به عنوان «مراکز آموزشی» محسوب می‌شوند. (۱۱۴:۲)

نقش و اهمیت کتابخانه آموزشی در نظام آموزشی

استفاده مداوم و مستمر از کتابخانه و خصوصاً منابع چند رسانه‌ای موجود در آن، در تعمیق مفاهیم درسی و همچنین انتقال اطلاعات نقش اساسی دارد، بنابراین

می‌خواند خود به تنهایی قادر به درک و فهم و تجزیه و تحلیل باشد. (۶۵:۹) مطالعه مستقل، توانایی آموزش، مهارت‌های اساسی خواندن، فرایند یادگیری، پژوهش و تشخیص مسئله، مدل‌های مستقل یادگیری را در دانش‌آموزان ایجاد و تقویت می‌کند. شرط لازم برای شروع مطالعه مستقل وجود کتابخانه‌های آموزشی است. (۶۵:۹) اگر بخواهیم دانش‌آموزان را برای چالش‌های آینده آماده کنیم و مهارت‌های ویژه‌ای را به آنان بیاموزیم تا بر اساس آن بتوانند بر زندگی و یادگیری خود مسلط شوند، باید عادت به مطالعه را در آنها تقویت کنیم. اساساً یکی از راه‌های تداوم مطالعه در کودکان این است که آنها همراه کتاب و کتابخانه رشد کنند. کتابخانه در متن زندگی آنها جایی داشته باشد و یا به عنوان جزئی از حیات علمی و فرهنگی آنها مطرح شود، به طوری که از مراجعه به کتابخانه و مطالعه همیشه لذت برده و رضایت خاطر داشته باشند. در این صورت دید انتقادی، افق ذهنی و جهان بینی آنها گسترش می‌یابد، برای نیل به این اهداف، کتابخانه‌های آموزشی نقش کلیدی و عمده‌ای را بر دوش دارند. (۶۳:۹) از جمله مهم‌ترین فعالیت‌ها و خدماتی که کتابخانه‌های آموزشی در ایجاد تقویت عادت به مطالعه در میان دانش‌آموزان می‌بایست عرضه کنند عبارت است از پاسخ‌گویی به سئوالات مرجع، تشویق و راهنمایی دانش‌آموزان، امانت گرفتن کتاب، معرفی کتابهای مرجع مناسب به دانش‌آموزان، راهنمایی انتخاب کتاب، معرفی تازه‌های کتابخانه اعم از کتابهای جدید و مقالات مندرج در نشریات که موجب رغبت بیشتر دانش‌آموزان به امر کتاب‌خوانی می‌گردد. (۶۵:۹) با سازماندهی علمی کتابخانه‌های آموزشی می‌توان دانش‌آموزان را با طبقه‌بندی دانش بشری آشنا کرد و عادت به مطالعه را با نظامی عینی در آنها به وجود آورد. (۱۰۴:۱۱)

همچنین کتابخانه آموزشی می‌تواند در ایجاد عادت به مطالعه در خانواده‌های دانش‌آموزان نیز نقش بسیار مهمی داشته باشد چرا که دانش‌آموزان به عنوان رابط و پلی بین کتابخانه آموزشی و خانواده هستند. زمانی که کتابخانه بتواند زمینه عادت به مطالعه را در دانش‌آموزان ایجاد کند، آنها نیز این ویژگی و مهارت‌های مرتبط با آن را به خانواده خود منتقل می‌کنند و در نهایت به واسطه وجود خانواده‌های مطالعه‌گر، به جامعه‌ای آگاه، دانا و دانش - مدار دست خواهیم یافت.

به منزله کارکرد بنیانی کتابخانه این است که تنها آموزش کل دامنه نظری کارکردهای اصلی سنتی کتابخانه‌ها را در بر می‌گیرد. (۱۱:۹) کتابخانه آموزشی به عنوان یک کانون علمی - پژوهشی در آموزشگاه، با انواع منابع غنی مطالعاتی و متون تکمیلی یک شرط لازم برای پرمتوا سازی چرخه آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان است.

صاحب‌نظران معتقدند فرایند تربیت چیزی جز فرایند اطلاع‌رسانی نیست و نیز معتقدند میزان مطالعه و روآوری به مواد خواندنی و آموزشی مناسب، فراهم کردن رغبت‌ها و انگیزه‌های مناسب، از مهم‌ترین شاخص‌های رشد و توسعه است. بنابراین می‌توان گفت رشد و گسترش کتابخانه‌های آموزشی با رشد و پیشرفت دانش و اندیشه دانش‌آموزان و پیدایش تعالی و نوآوری در آنان و بالندگی جامعه‌شان، ارتباط مستقیم دارد. اگر آموزش رسمی در چارچوب محدود و مشخص خود باقی بماند و از کتابخانه‌های مجهز آموزشی که دارای مواد کتابی، مواد دیداری و شنیداری کافی است بهره‌نجویی در عمل به آموزش یک سو، ناقص، منجمد و کسل‌کننده تبدیل خواهد شد. در واقع نیروی اندیشیدن آزاد را از دانش‌آموزان می‌گیرد، دامنه فعالیت ذهنی او را تنگ می‌کند، استحکام فکری و نیروی تشخیص را از او خواهد گرفت. اگر شرایط مناسب و مطلوبی برای دانش‌آموزان فراهم شود و پای آنان به کتابخانه‌ها باز شود، شوق خواندن و درک کردن در آنان بیدار و تقویت خواهد شد. کتابخانه‌های آموزشی اطلاعات و افکاری را در دسترس قرار می‌دهند که برای انجام فعالیت‌های موفقیت‌آمیز در جامعه امروزی که به طوری روز افزون بر اطلاعات و دانش مبتنی است، ضروری می‌باشند. کتابخانه‌های آموزشی باید دانش‌آموزان را با مهارت‌های یادگیری مادام‌العمر مجهز کرده و با پرورش قوه تخیل، آنان را برای ادامه زندگی به عنوان شهروندانی مسئول توانمند سازند. (۱۳۵:۶)

کتابخانه‌های آموزشی خدمات آموزشی، کتابها و منابعی را تهیه می‌کنند که تمام اعضای جامعه آموزشگاه را قادر می‌سازد تا به متفکرانی سخن‌سنج و استفاده‌کنندگان مؤثر از اطلاعات در تمامی اشکال و رسانه‌ها تبدیل شوند. (۱۳۵:۶)

نقش کتابخانه آموزشی در ایجاد عادت به مطالعه و مطالعه مستقل

مطالعه مستقل یعنی اینکه دانش‌آموز، منابعی را که

مطالعات علمی و بررسی دانش موجود و افزایش آگاهی‌های خود و دانش‌آموزان برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد موضوع درسی خود و یافتن پاسخ‌سئوالاتی که در کلاس از آنها پرسیده شده و سئوالات موجود در ذهن خود می‌پردازند. اگر آموزشگاهها کتابخانه‌های مطلوب و مجهزی داشته باشند، ضمن تقویت آموزش و بنیه علمی دانش‌آموزان، افرادی تربیت خواهند شد که با افکار سازنده و خلاق و روح پژوهشگری می‌توانند آینده یک کشور را به خوبی در دست گرفته و استقلال فرهنگی و سیاسی و اقتصادی آن را تضمین نمایند.

کتابخانه آموزشی به عنوان بخشی از نظام آموزشی می‌تواند امکان دستیابی به علم و دانش امروزی را مهیا سازد و انگیزه حیات بخش خودآموزی و فراگیری آزاد را در مخاطب خود (دانش‌آموزان) پرورش دهد. کتابخانه و مدرسه مکمل یکدیگرند و خود فراگیری در مدرسه بدون کتابخانه کاری دشوار است. در حالی که خودآموزی شاگرد را روشن بین بار می‌آورد و شک علمی را که پایه همه پیشرفت‌هاست، در وی پدیدار می‌کند. این نوع کتابخانه‌ها با بهره‌مندی از پشتیبانی کتابدار متخصص و پویا می‌توانند دانش‌آموزان را از وضعیتی که فقط یک سلسله اطلاعات و علوم شناخته شده را به حافظه بسپارند، به تدریج خارج کرده و آنها را در فرآیند پرورش روحیه هدف‌گرایی و جست‌وجوی قراردهند. بدین ترتیب یکی از مهم‌ترین هدفهای کتابخانه‌های آموزشی یعنی بارور کردن آموزشی به منظور پژوهش و تحقیق در بستر تحقق قرار خواهد گرفت. (۲۵۳:۱۰) تحقیق و پژوهش به عنوان ابزاری موثر در ایجاد زمینه برای خلاقیت و ابتکار است. بنابراین در برنامه‌های آموزشی باید از شیوه‌هایی استفاده شود که تفکر و نقد و تحقیق، ابتکار و خلاقیت را تقویت کند و زمینه مناسب برای خودآموزی آنان را فراهم نماید. مسئله تحقیق با کتابخانه و استفاده از منابع، پیوندی ناگسستنی دارد.

به جاست که دانش‌آموزان با شکل صحیح و روند منطقی کار تحقیق و پژوهش به عنوان ابزاری مهم برای تحرک علمی و کسب آگاهی آشنا شوند که همه این موارد در کتابخانه آموزشگاه تحقق می‌یابند. (۲۱۷:۵)

ایجاد سواد کامل کتابخانه‌ای و اطلاعاتی

حرکت دادن دانش‌آموزان از بی‌سوادی به سوی سواد کامل کتابخانه و اطلاعاتی، نیازمند الگو، طرح و

نقش کتابخانه آموزشی در ایجاد روحیه میل

و علاقه به پژوهش و تحقیق

امروزه با روند تعلیم و تربیت جدید و پیدایش نظریات نو در زمینه تدریس و یادگیری و همچنین تغییرات اساسی در نظام آموزشی مبتنی بر پژوهش و مطالعه مستمر و خودآموزی، کتابخانه‌های آموزشی وسیله مؤثری برای تشویق و علاقه‌مندی به امر پژوهش می‌باشند. «هنس داتر» تغییر شیوه آموزش بر اساس تحقیق در یادگیری دانش‌آموزان را دلیل اصلی گسترش پیوند کتابخانه مدرسه در برنامه درسی می‌داند. (۴۵:۹) از طریق یک کتابخانه آموزشی مجهز به منابع برابر، دانش‌آموزان قادر خواهند بود به پژوهش در زمینه‌های مورد علاقه خود بپردازند و بدین ترتیب دانش پایه آنها تقویت می‌شود. (۴۲:۹)

کتابخانه آموزشی کانون فعالیت‌های فکری و پژوهشی دانش‌آموزان است. کودکان و نوجوانان در سالهای اولیه زندگی به دلیل کنجکاوی، به بازجویی و مطالعه دنیای خارج راغب هستند، در این سنین به کتاب و کتابخانه رغبت دارند، چرا که آنها چند سال پیاپی از طریق محیط و اشیاء کسب اطلاع کرده‌اند، طبیعتاً دنیا را مرموز و سربسته نمی‌یابند، از این رو برای فرونشاندن آتش کنجکاوی و اشتیاق ذهنی خود در صدد پیدا کردن راههای دیگر بر می‌آیند و مفهوم و فایده کتاب و لزوم مطالعه آن را درک می‌کنند و می‌فهمند ساده‌ترین راه دانستن و آموختن مطالعه است، پس با رغبت خواستار کتاب و خواندن و نوشتن می‌شوند. کتابخانه آموزشی پلی بین دانش و اطلاعات است، اگر دانش‌آموز را پژوهشگر و خلاق می‌پسندیم و اگر آرزوی دانش‌آموزانی پویا و خلاق را داریم، باید آنان را در عبور از این پل یاری دهیم. دانش، مجموعه اطلاعات جمع‌آوری شده است و اطلاعات، داده‌های جدیدی هستند که هر لحظه به روز می‌شوند و کتابخانه پل بین دانش و اطلاعات است، یعنی در نقطه حساس و کلیدی ماجرای پژوهش قرار دارد. اطلاعات قدیم و جدید، دانش ما را تشکیل می‌دهند، پس اگر سطح اطلاعات و روند غنی شدن و روزآمدی آن‌ها حرکتی صعودی داشته باشد، دانش و فرهنگ نیز به موازات آن رشد خواهد کرد. همین جریان سازنده است که محقق و پژوهشگر می‌آفریند و کتابخانه به عنوان پلی ارتباطی در این جریان نقش بسیار حساسی دارد. کتابخانه‌های آموزشی گنجینه‌ای از دانش‌های گوناگون بوده و مکانی برای انجام تحقیقات اند که معلمان در آن به

نقش کتابخانه های آموزشی در ایجاد و تقویت

تفکر انتقادی

تفکر انتقادی، مجموعه مهارت هایی است که در ارزیابی اطلاعات و نظریات به شکل سیستماتیک، هدفمند و کارآ به ما کمک می کند.

پرورش توانایی های تفکر انتقادی بخشی مهم از آموزش است و افراد را به مهارتهای سودمندی برای زندگی مجهز می کند.

وجود کتابخانه های آموزشی فعال و پویا در ایجاد تفکر انتقادی به طور فزاینده ای مؤثر است، زیرا موجب گسترش افق فکری و جهان بینی علمی، تعمق در تجزیه و تحلیل مسائل و در نهایت تولید اندیشه های نو و تفکر خلاق در دانش آموزان می شود. (۹: ۶۶) این که دانش آموزان یاد بگیرند منابع اطلاعاتی مفید و مناسب را انتخاب کنند و ویژگی های ارزیابی منابع را بشناسند و هنگام مطالعه با دیدی انتقادی و ظریف به موضوع مورد مطالعه بپردازند، بدانند کتاب خوب چه ویژگی هایی دارد، مولفان و ناشران برجسته را بشناسند، تمایز انواع قالب های مختلف اطلاعاتی را درک کنند، یاد بگیرند هر آنچه را که می خوانند فوراً نپذیرند و به صحت و اعتبار آن توجه داشته باشند؛ همه اینها در محیط کتابخانه در دانش آموزان ایجاد شده و آموزش داده می شوند و زمینه تفکر و نقد و بخصوص تفکر انتقادی را در دانش آموزان فراهم می کند.

کتابخانه آموزشی به عنوان مرکز یادگیری

هدف کتابخانه آموزشی به عنوان یک مرکز یادگیری این است که دانش آموزان را تشویق و تربیت کند، تا خلاق و نقاد بار بیایند و با تجزیه و تحلیل مطالب در هریک از حیطه های تفکر تمرین کنند. برای رسیدن به این هدف باید زمینه های تفکر فراهم شود، از آن جا که انسان درخلاء نمی اندیشد باید با ارائه مواد جدید، افکار و عقایدش را شکل داد تا ببیندیشد. بدین منظور فراهم کردن کتابشناسی ها، نمایه ها، چکیده ها برای انجام دادن تحقیقات کلاسی و برگزاری جلسات پرسش و پاسخ در جهت دهی تفکر دانش آموزان مؤثر است. کتابخانه به عنوان یک مرکز یادگیری، تحقیقات و جست و جوی فردی را تشویق می کند و موارد و تسهیلات را برای تحقیق و یادگیری خود به خود فراهم می آورد. (۴: ۲۴-۲۵) تحقیقات نشان داده است که انسان ها زمانی بهترین وجه چیزی را می آموزند که

برنامه است که تجلی گاه آن کتابخانه آموزشی است. دانش آموزی که دارای سواد کتابخانه ای است، می تواند به شیوه ای نظام یافته از میان منابع و مراجع گوناگون، اطلاعات مورد نیاز خود را در هر زمینه جستجو کند. همچنین او توانایی پاسخگویی به پرسش های اطلاعاتی متنوع را دارد. (۹: ۶۶)

امروزه سواد تنها خواندن و نوشتن نیست بلکه آن چه اکنون در نظام آموزش و پرورش جهان مطرح است، سواد اطلاعاتی یا سواد رسانه ای است. امروزه سواد رسانه ای یک ابزار بسیار مهم نزد دانش آموزان برای دسترسی، تجزیه و تحلیل، ارزیابی و ایجاد ارتباط در همه اشکال گوناگون به شمار می آید. (۹: ۹۳) سواد اطلاعاتی را یادگیری بنیادی و اساسی در ارزیابی و دستیابی فراگیر به اطلاعات و منابع مورد نیاز تعریف کرده اند.

اینکه دانش آموز بیاموزد که در میان توده اطلاعاتی که هر روز در حال افزایش است و از میان انبوه نوشته ها و منابع اطلاعاتی مدنظر خود را به بهترین شکل ممکن و همچنین به سرعت انتخاب کند، عمر مفید مطالعاتی و تحقیقات او را چندین برابر افزایش می دهد. (۲: ۵۱) امروزه نقش کتابخانه های آموزشی گسترش مفهوم آموزش و ایجاد انگیز در دانش آموزان برای مطالعه و تحقیق است و از آنجا که ذهن فعال دانش آموز سؤالاتی مطرح می کند که کتابهای درسی قادر به پاسخ گویی به آنها نیستند، بنابراین نیاز به کتابخانه های آموزشی گنی یک ضرورت اساسی است و در این زمینه می توان راهبردهای زیر را به کار گرفت:

- ایجاد و تقویت مهارت و توانایی های متنی: یعنی بهبود انواع مهارتهای خواندن و نوشتن و نیز تفکر انتقادی که در نتیجه آن فرد می تواند با خواندنی ها و متون ارتباط برقرار کند.

- ایجاد و تقویت مهارتهای جستجو و پژوهش: یعنی توان اجرای تحقیق در کتابخانه و جستجوی انواع منابع اطلاعاتی.

- ایجاد و تقویت مهارتهای اطلاع یابی: به معنای توانایی در به کار بردن، پردازش و ارائه اطلاعات. (۲: ۵۲) در پایان می توان گفت، دانش آموز با سواد اطلاعاتی کسی است که می تواند به گونه ای مؤثر با دنیایی سرشار از اطلاعات فراوان و پیچیده روبرو شود و کسی که می تواند به درک، استنباط، بینش و افکار جدید دست پیدا کند. (۷: ۲۵۲)

محور»، «جامعه‌اطلاعاتی»، «اقتصاد اطلاعات»، «عصر اطلاعات و ارتباطات»، «توليدات علمی» و اصطلاحاتی از این دست، بر چه نکته‌ای تاکید دارند؟ چیزی که در همه آنها مشترک است تاکید بر اطلاعات و دانش و توانایی بهره‌گیری از آنها می‌باشد. امروزه کشوری در صحنه‌های جهانی حرفی برای گفتن دارد که بتواند با زبان علمی و با زبان نوآوری، ابداع و ارائه چیزهای جدید سخن بگوید. دیگر دوران رویارویی کشورها با تکیه بر قدرت نظامی به سر آمده است. اکنون کشورها با قدرت علمی خود، با پژوهشگران و نخبگان توانمند و خلاق و مبتکر، با نوآوری‌های صنعتی و پزشکی و تجاری و...، با تجارت اطلاعات و رقابت بر سر کسب آن، با داشتن دانشگاهها، مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های مجهز، و در نهایت با ثمره و محصول موارد ذکر شده که همانا خود کفایی و توسعه کشور در همه زمینه‌ها می‌باشد، با هم رقابت می‌کنند. مواردی که در بالا به آنها اشاره شد بدست نخواهند آمد، جز آنکه سرمایه‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های دقیق و بلندمدتی برای رشد و پرورش نیروهای انسانی صورت گیرد. دانش‌آموزان امروز، محققان و پژوهشگران فردا اند. هر آنچه امروز جهت رشد پیشرفت آنها صرف شود، در آینده چندین برابر ثمردهی و بازدهی خواهد داشت. اگر می‌خواهیم تولید علم کنیم، به خود کفایی کشور برسیم، نوآوری و ابداع داشته باشیم باید از همین جا شروع کنیم. باید زمینه لازم جهت بروز خلاقیت، ابتکار، ایجاد پرسش و زمینه پاسخ‌گویی به آن، کشف استعدادها و توانایی‌ها، شناخت جهان و پدیده‌های آن و... برای این دانش‌آموزان فراهم آید. باید آنها یاد بگیرند چگونه سؤال کنند، چگونه پاسخ سؤال خود را بیابند، چگونه از منابع اطلاعاتی استفاده کنند، باید انواع منابع و رسانه‌های اطلاعاتی و علمی و منابع مرجع و شیوه استفاده از آنها را یاد بگیرند، زمانی که چنین دانش‌آموزانی با این ویژگی‌ها تربیت شوند، به تدریج و با سپری کردن سطوح مختلف تحصیلی می‌توانند در هر یک از این سطوح و با توجه به چیزهای جدیدی که می‌آموزند و معمولاً افرادی با ذهن باز و کنجکاو هستند، می‌توانند دست به ابداعات و نوآوری‌های کوچک و بزرگ بزنند، تجربه کنند و زمانی که به دانشگاه و مراکز علمی بزرگ وارد شدند با این فضا و محیط نا آشنا و غریبه نخواهند بود و از آنجایی که چنین محیط‌هایی تحقیق و پژوهش را بیشتر ایجاب می‌کند و بنابر این با پیش زمینه‌هایی که در دوران

نقش فعالی در جریان یادگیری ایفا کنند. یادگیری افراد زمانی که صرفاً می‌نشینند و به مطالبی که برایشان گفته می‌شود گوش فرا می‌دهند، به مراتب کم‌تر از زمانی است که خود شخص اطلاعات را جستجو می‌کنند. به همین دلیل است که بسیاری از آموزشگاهها، آموزگاران را تشویق می‌کنند تا کارهای خود را به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که دانش‌آموزان با استفاده از کتابها اطلاعات را شخصاً بیابند. زمانی که چنین اتفاقی بیفتد، کتابخانه مهم‌ترین مرکز یادگیری در آموزشگاه خواهد شد. (۸: کتابخانه‌ها در بردارنده دانش مضبوط بشری بوده و از سویی در این دوران که مشخصه اصلی آن تولید انبوه اطلاعات است، تنها مکانی هستند که به جمع‌آوری، سازماندهی و اشاعه این اطلاعات در سطح گوناگون می‌پردازند، این توانایی را دارند که وسیله‌ای مهم و کارآمد در امر یادگیری مستمر باشند. (۵: ۲۲۰)

کتابخانه آموزشگاه محل تجربه روابط اجتماعی و فرصتی برای تمرین و پذیرش مسئولیتهای آینده

کتابخانه محلی متفاوت با کلاس است. ضوابط و مقررات و نوع خدماتی که ارائه می‌کند نیز با کلاس درس متفاوت است. دانش‌آموزان تنها در ساعاتی خاص می‌توانند به محیط کتابخانه بروند، باید مقررات خاصی را رعایت کنند، طبق روش خاصی کتاب مورد نظر خود را پیدا کرده و به امانت بگیرند، کتاب را به عنوان یک امانت حفظ کرده و در وقت مقرر به کتابخانه بازگردانند. (۱۹:۱) اینها همه تجربه کردن مقررات و روابط اجتماعی است. چیزی که دانش‌آموزان در آینده بسیار به آن نیازمند خواهند بود. یعنی فراگرفتن رفتارهای اجتماعی. (۲۰:۱) در چنین محیط‌هایی است که دانش‌آموز رعایت حقوق دیگران را به واسطه رعایت حق مولف می‌آموزد، از آنجایی که ملزم است اخلاق و رفتار صحیح و مطابق با قوانین و شرایط کتابخانه داشته باشد، این امر در نوع رفتار و برخورد او در خانواده و اجتماع نیز اثر گذار خواهد بود و در طولانی مدت به یک رفتار عادی و همیشگی او تبدیل می‌شود.

نقش کتابخانه‌های آموزشگاهی در تولیدات علمی و پرورش پژوهشگران

اگر نیم‌نگاهی به گذشته بیندازیم و به امروز نگاه کنیم، تغییر و تحولات را بسیار حیرت‌آور و سریع می‌بینیم. اصطلاحاتی که امروزه بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد، مانند «سواد اطلاعاتی»، «مدیریت دانش»، «جامعه‌دانی

به واسطه داشتن محققان، پژوهشگران و دانشمندان توانمند. دانش آموزان امروز اداره کنندگان آینده کشور هستند، بنابراین اگر می خواهیم کشوری پیشرفته داشته و در جهان رقابتی امروز حرفی برای گفتن داشته باشیم، باید سرمایه گذاری و برنامه ریزی های دقیق در زمینه پرورش نیروی انسانی صورت گیرد. از آنجایی که کودکان و نوجوانان بیشترین زمان عمر خود را در مدرسه می گذرانند.

بنابراین محیط مدرسه باید به گونه ای باشد که بتواند به طور کامل پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی، کنجکاوی ها، سوالات دانش آموزان باشد، مهارتهای سواد اطلاعاتی را به آنها بیاموزد، فضای مناسب جهت تحقیق و پژوهش را برای دانش آموزان فراهم آورد، منابع روزآمد و مناسب را در اختیار آنها قرار دهد و این ها محقق نمی شود جز آنکه کتابخانه مجهزی در مدرسه وجود داشته باشد.

مدرسه داشته اند می توانند به مرحله بازدهی و ثمردهی برسند و این پیش زمینه ها و شرایط ایجاد نخواهد شد مگر در کتابخانه های آموزشی. بنابراین ضروری است با تجهیز کتابخانه های آموزشی به کتابداران متخصص و توانمند، منابع کافی و با کیفیت و روزآمد، فراهم کردن فضای مناسب، تهیه تجهیزات کامپیوتری و ارتباطی و ابزارهای جدید اطلاعاتی و آموزش استفاده از کتابخانه و ارتقاء سواد اطلاعاتی دانش آموزان زمینه را برای رشد و شکوفایی آنها آماده کنیم.

نتیجه گیری:

امروزه کتابخانه های آموزشی در سطح سازمان های آموزش و پرورش جهان از جایگاه بسیار مهمی برخوردارند و همانند سایر انواع کتابخانه ها به آنها توجه می شود. عصر امروز، دوره رقابت بر سر اطلاعات و دانش است و این اطلاعات و دانش ایجاد نمی شود مگر

منابع و ماخذ

۱. آقایی، خسرو. آشنایی با کتابخانه های آموزشی. تهران: محیا، ۱۳۷۵.
۲. اشرفی ریزی، حسن. «جایگاه کتابخانه های آموزشی در عصر اطلاعات». فصلنامه کتاب. دوره ۱۶. شماره ۲. تابستان ۱۳۸۴: ۴۹-۵۸.
۳. امانی، غفور؛ آذرنوید، فریده. کتابخانه های مدارس و نقش آنها در ایجاد عادت مطالعه در دانش آموزان. اردبیل: تراز، ۱۳۸۰.
۴. باب الحوائجی، فهیمه. نقش و اهمیت کتابخانه های آموزشی و رهنمودهایی برای کتابخانه های کودکان. تهران: [بی نا] ۱۳۷۸.
۵. بهمن آبادی، علی رضا. «جایگاه کتابخانه های آموزشی در نظام جدید آموزش و پرورش». فصلنامه کتاب. دوره ۳. شماره ۱. زمستان ۱۳۷۱: ۲۱۰-۲۳۴.
۶. «بیانیه کتابخانه های آموزشی». ترجمه حسین مختاری معمار. فصلنامه کتاب. دوره ۱۲. شماره ۱. بهار ۱۳۸۰: ۱۳۵-۱۳۸.
۷. تاد، راس. جی. «کتابدار مدرسه به عنوان معلم: نتایج آموزشی و اقدام مبتنی بر شواهد». ترجمه حسین مختاری معمار. در: گزیده مقالات ایفلا (۲۰۰۲). زیر نظر فریبرز خسروی؛ سمین نیازی. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۸۳. ص ۲۴۳-۲۶۰.
۸. ری، کالین. کتابخانه های آموزشی. ترجمه مهرداد نیکنام، نیره امامی. تهران: دبیرخانه هیات امنای مرکزی کتابخانه های عمومی کشور، ۱۳۷۵.
۹. عباسی هرمزی، سوسن. کتابخانه های مدارس. اهواز: مهزیار، ۱۳۸۵.
۱۰. عماد خراسانی، نسرين دخت. خدمات عمومی کتابخانه و شیوه های آن. تهران: کتابدار، ۱۳۷۹.
۱۱. مدیر امانی، پروانه؛ جامی، فرزانه. «بررسی کتابخانه های آموزشی استان خراسان و ارائه پیشنهادها موجود». فصلنامه کتاب. (۱)۱۰. ص ۱۰۲-۱۱۱.
۱۲. مرتضوی، ناهید. «اهمیت و نقش کتابخانه های آموزشی در آموزش». فصلنامه کتاب. دوره ۱۳. شماره ۲. تابستان ۱۳۸۱. ص ۱۱۳-۱۲۰.